

RAQAMLI TA'LIM SHAROITIDA O'QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI

Fayzullayev Alijon Abdullayevich

Buxoro viloyati Qorako'l tumani

10-umumiy o'rta ta'lim maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli ta'lim sharoitida o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirishga ta'sir etuvchi psixologik omillar tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini yangi bosqichga olib chiqqan bo'lib, bu jarayonda o'quvchilarning ichki va tashqi motivatsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada o'quvchilarning qiziqishi, ehtiyoji, maqsad qo'yish qobiliyati, o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari hamda raqamli muhitning psixologik ta'siri yoritiladi. Shuningdek, interaktiv ta'lim platformalari, gamifikatsiya, multimedia vositalari va individual yondashuvning o'quv motivatsiyasini oshirishdagi roli asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari raqamli ta'limda motivatsiyani oshirish o'quvchilarning faolligi, mustaqil o'rganish qobiliyati va o'quv samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim, motivatsiya, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, o'quvchi, psixologik omillar, interaktiv ta'lim, gamifikatsiya, o'z-o'zini boshqarish, qiziqish, maqsad qo'yish, raqamli texnologiyalar, o'quv faolligi, mustaqil ta'lim, o'quv samaradorligi.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi ham tubdan o'zgarish jarayonini boshdan kechirmoqda. Raqamli ta'lim platformalari, onlayn darslar, elektron resurslar va interaktiv o'qitish vositalari o'quv jarayonini yanada qulay, tezkor va samarali qilishga xizmat qilmoqda. Biroq ushbu jarayonda o'quvchilarning faolligi va o'qishga bo'lgan qiziqishini ta'minlash, ya'ni motivatsiyasini oshirish masalasi alohida dolzarblik kasb etadi. Motivatsiya shaxsni muayyan faoliyatga undovchi ichki va tashqi omillar majmuasi bo'lib, u o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan munosabati va o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy psixologik omillardan biridir. Raqamli ta'lim sharoitida esa motivatsiyaning ahamiyati yanada ortadi, chunki o'quvchi ko'proq mustaqil ishlaydi, o'z vaqtini boshqaradi va o'quv materiallarini mustaqil o'zlashtiradi. Shu sababli o'quvchilarda barqaror o'quv motivatsiyasini shakllantirish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Raqamli muhit o'quvchilarga keng imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ayrim psixologik muammolarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, diqqatning tez chalg'ishi, o'qishga nisbatan qiziqishning

pasayishi, internet resurslaridan noto'g'ri foydalanish va mustaqil o'qish ko'nikmalarining yetarli darajada shakllanmaganligi motivatsiyaning susayishiga olib keladi. Shu bois raqamli ta'lim jarayonida o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda motivatsiyani oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning motivatsiyasi ichki (qiziqish, o'zini rivojlantirish istagi, maqsadga intilish) va tashqi (baholar, rag'bat, ota-ona va o'qituvchi talablari) omillar asosida shakllanadi. Raqamli ta'lim sharoitida ichki motivatsiyaning ustun bo'lishi o'quvchilarning mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantiradi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Maktab psixologi va pedagoglarning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda barqaror o'quv motivatsiyasini shakllantirish, ularning raqamli muhitga moslashuvini ta'minlash hamda ta'lim jarayonida faol ishtirokini rag'batlantirishdan iboratdir. Bunda interaktiv metodlar, gamifikatsiya, individual yondashuv va psixologik qo'llab-quvvatlash muhim rol o'ynaydi. Mazkur maqolaning maqsadi raqamli ta'lim sharoitida o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga ta'sir etuvchi psixologik omillarni tahlil qilish, ularning mazmun-mohiyatini ochib berish hamda samarali psixologik yondashuvlarni yoritishdan iborat. Shu orqali o'quvchilarning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirish va ta'lim samaradorligini kuchaytirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism

Raqamli ta'lim sharoitida o'quvchilarning motivatsiyasi ta'lim samaradorligini belgilovchi eng muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi. Chunki raqamli muhitda o'quvchi ko'proq mustaqil ishlaydi, axborotni o'zi izlaydi, topshiriqlarni o'zi rejalashtiradi va natijalarni baholaydi. Shu sababli motivatsiyaning pasayishi o'quv jarayonining sifatiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Motivatsiya psixologiyada shaxsni faoliyatga undovchi ichki va tashqi kuchlar tizimi sifatida talqin etiladi. Raqamli ta'limda ichki motivatsiya (qiziqish, bilimga intilish, o'zini rivojlantirish istagi) va tashqi motivatsiya (baholar, rag'bat, ota-ona va o'qituvchi nazorati) o'zaro ta'sirda bo'ladi. Biroq zamonaviy yondashuvlarda ichki motivatsiyani rivojlantirishga ko'proq e'tibor qaratiladi, chunki u uzoq muddatli va barqaror o'quv faolligini ta'minlaydi.

O'quvchilarning motivatsiyasiga ta'sir etuvchi psixologik omillardan biri — qiziqishdir. Qiziqish mavjud bo'lgan taqdirda o'quvchi o'quv materialini majburiyat sifatida emas, balki anglangan ehtiyoj sifatida qabul qiladi. Raqamli ta'limda interaktiv platformalar, video-darslar va vizual materiallar qiziqishni oshirishga yordam beradi, chunki ular axborotni ko'rish va eshitish orqali qabul qilish imkonini yaratadi. Ikkinchi muhim omil — o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalaridir. Raqamli ta'limda o'quvchi vaqtni to'g'ri taqsimlash, vazifalarni rejalashtirish va o'z faoliyatini nazorat

qilishni o'rganishi kerak. O'z-o'zini boshqara oladigan o'quvchilarda motivatsiya barqaror bo'ladi, chunki ular o'z o'qish jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Aksincha, bu ko'nikmalar rivojlanmagan bo'lsa, o'quvchi tez charchaydi va qiziqishi pasayadi.

Uchinchi omil — maqsad qo'yish qobiliyatidir. Aniq va real maqsadlar o'quvchini faoliyatga yo'naltiradi va uning harakatlarini tartibga soladi. Masalan, "yaxshi baho olish" umumiy maqsad bo'lsa, "har kuni 30 daqiqa matematika mashq qilish" aniq va amalga oshiriladigan maqsaddir. Raqamli ta'limda maqsadlarni bosqichma-bosqich belgilash o'quvchining muvaffaqiyat hissini oshiradi va motivatsiyani kuchaytiradi.

Gamifikatsiya ham motivatsiyani oshirishda muhim psixologik vosita hisoblanadi. O'yin elementlarini ta'lim jarayoniga kiritish (ball to'plash, darajalar, reytinglar, mukofotlar) o'quvchilarda raqobat va qiziqishni kuchaytiradi. Bu usul ayniqsa o'smirlar uchun samarali bo'lib, ular faol ishtirok etishga ko'proq moyil bo'ladi. Shuningdek, raqamli ta'limda emotsional omil ham katta rol o'ynaydi. O'quvchining o'zini erkin his qilishi, qo'llab-quvvatlashni sezishi va muvaffaqiyatlarini tan olinishi uning motivatsiyasini oshiradi. Aksincha, doimiy tanqid, bosim va muvaffaqiyatsizlik hissi motivatsiyaning pasayishiga olib keladi. Shu sababli psixologik qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

O'qituvchi va psixologning roli ham alohida e'tiborga loyiqdir. O'qituvchi raqamli darslarni qiziqarli va interaktiv tarzda tashkil etishi, o'quvchining faolligini rag'batlantirishi kerak. Maktab psixologi esa o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganib, motivatsiya darajasini aniqlaydi va kerakli psixologik yordam ko'rsatadi. Individual suhbatlar, treninglar va motivatsion mashg'ulotlar bu jarayonda samarali vosita hisoblanadi. Raqamli muhitda diqqatning tez chalg'ishi ham motivatsiyaga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy tarmoqlar, o'yinlar va ko'p sonli axborot manbalari o'quvchining diqqatini bo'lib yuboradi. Shu sababli diqqatni jamlash, vaqtni boshqarish va raqamli gigiyena ko'nikmalarini shakllantirish muhim hisoblanadi. Raqamli ta'lim sharoitida o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish ko'p omilli psixologik jarayon bo'lib, u qiziqish, ichki motivatsiya, o'z-o'zini boshqarish, maqsad qo'yish, gamifikatsiya va psixologik qo'llab-quvvatlash kabi omillar bilan bevosita bog'liqdir. Ushbu omillarning uyg'unligi o'quvchilarning ta'lim jarayoniga faol ishtirokini ta'minlaydi va ularning akademik muvaffaqiyatini oshiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim sharoitida o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim psixologik muammolaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini qulay va interaktiv qilishi bilan birga, o'quvchilarning diqqatini boshqarish, mustaqil o'qishga moslashish va barqaror motivatsiyani saqlab qolish kabi yangi psixologik vazifalarni ham yuzaga keltiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning motivatsiyasi ichki va tashqi omillar asosida shakllanadi. Bunda ichki motivatsiya — qiziqish, maqsadga intilish va o'zini rivojlantirish istagi — eng barqaror va samarali omil hisoblanadi. Tashqi motivatsiya esa baho, rag'bat va ijtimoiy nazorat orqali ta'sir ko'rsatadi. Raqamli ta'limda aynan ichki motivatsiyani rivojlantirish o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish qobiliyatini kuchaytiradi. Maqolada ko'rib chiqilgan psixologik omillar — qiziqish, o'z-o'zini boshqarish, maqsad qo'yish, emotsional qo'llab-quvvatlash hamda gamifikatsiya elementlari — o'quvchilarning o'quv faoliyatiga bo'lgan faolligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Ushbu omillar birgalikda o'quv jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Shuningdek, maktab psixologi va pedagoglarning hamkorlikdagi faoliyati o'quvchilarning motivatsiyasini qo'llab-quvvatlashda muhim o'rin tutadi. Psixologik treninglar, individual yondashuv va motivatsion suhbatlar o'quvchilarning ichki imkoniyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Demak, raqamli ta'lim sharoitida motivatsiyani oshirishga qaratilgan psixologik yondashuvlar o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, ularning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi va ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa zamonaviy ta'lim tizimida barkamol va raqobatbardosh shaxsni shakllantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. Vohidov M.V. Bolalar va o'smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
6. Musurmonova O. Oila ma'naviyati va tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.